

Elmer István

Bennem fonódik

Valakinek a jelenléte vagy valaminek a megléte mindaddig természetes, ameddig nem következik be a hiánya. A természetes a hiányban mutatja meg az értékvesztéséget. A közbeszédben is ekkor kap hangsúlyt, ekkor válik témává a „hiányjelenség”, ebben az esetben az identitás – magyar identitás fogalmának boncolgatása. Hosszas értekezések, viták indulnak, mintegy pótolva a természetesnek természetes módon való jelenlétét és fontosságát.

Ami természetes, tehát az élet természetéből való, ami hozzátartozik az ember életéhez, az nemcsak fontos, hanem ezzel együttjáróan erkölcsi tartalommal is bír. Az erkölcs pedig a személyiséget megtartó lényeg. Olyan talaj, amelybe gyökeret ereszt, amelyből táplálkozik. Ám ez a talaj sem önmagától való. De hogy nem minden időben és nem mindenki számára jelent ez kimondatlanul is szellemi és magatartásbéli zsinórmértéket, mi sem jelzi inkább, mint hogy most is erről kényszerülünk értekezni.

Magyar hagyományok, magyar és személyes identitástudat – a megközelítést távolabbról kell kezdenem, mert csak akkor leszünk képesek a fogalmi csokrot a maga konkrétságában megragadni és értelmezni.

Induljunk ki a korszellemből. A németek által Zeitgeistnek nevezett egzisztenciális közállapot ma sokak szemében rendkívül bonyolultnak, soktényezősnek, kiismerhetetlennek tűnik, illetve ilyennek hirdetik. Valóban keverednek és a vizet zavarossá teszik a különféle politikai és gazdasági érdekszempontok, s ezzel máris megemlítettünk egy fontos tényezőt: az érdeket. Amely – ha nem ragaszkodunk az erkölcsi gyökerekhez – rövidesen önzésbe torkollik.

A mai korszellem megértéséhez – amely egyébként csak a bonyolultság látszatát kelti, ezt keltetik – mindenképpen vissza kell nyúlnunk a tizenharmadik századig. A reneszánszban már felbukkan az a fajta gondolkodás, majd a belőle következő magatartás, amelyet aztán Descartes egy okosnak, ártatlannak látszó, „felvilágosult” mondattal a következőképpen patkol meg: „Gondolko-dom, tehát vagyok.” Ártatlannak, sőt okosnak tűnő frappáns megfogalmazás, csakhogy mit mond ki ezzel a filozófus? Szétválasztja az ember szellemét és lelkét. Ezzel elindul az ember „egydimenziósítása”.

Több tényező járult hozzá az addigi világnézethez – világnézet – megváltozásához. Addig az ember alapvetően az *ember-Isten* viszonyrendszerben gondolta el az életét, s a maga gyarlóságával együtt ugyan, de e fő sodorvonal szerint, ebben élt. Ettől kezdve azonban a korábbi képletet fokozatosan felváltotta az *ember – abszolút ember* fogalom-pár. Az ember – nem kevés önbizalommal – önmaga abszolútnak elgondolt lényét helyezte világnézete középpontjába, s ebből vezette le személyes sorsát.

Önbizalma ilyen irányú és egyre nagyobb mértékű növekedéséhez hozzájárult a tudományok fejlődése. Míg korábban érzékelési mezeje kimerült a közvetlen tér- és időbeli tapasztalatban, ettől kezdve már távolabbra látott, az emberhez mérten *nagy* és *kicsi* felé (távcső, mikroszkóp). Egyre több techni-

kai eszközzel képes volt már rögzíteni a múltban történeteket, tehát nem volt bezárva a jelenidejűségbe.

Az új felfedezések egyre kényelmesebbé tették az életét, s ez egészen odáig ment (napjainkban), hogy a tudományos-technikai felismerésektől a kényelmen túlmenően akár az örök életre is igényt tarthatott immár (a hibernálással addig „eltartani” a halottat, míg a tudomány majd képes lesz gyógyítani, ami a halálát okozta, s akkor fel lehet támasztani – az ember ezzel Isten helyébe lép).

A filozófiai gondolkodásban megindult az emberi jogok deklarálása, ennek számos pozitív vonásával és negatív kinövésével együtt. Mondhatnánk: az ember öntudatra ébredt – nem a biológiai evolúcióban, ahogyan egyes vulgármaterialisták ma is hirdetik ezt, az embert az okos állat szintjére emelve, valójában oda süllyesztve –, egyfajta szabadságöntudatra ébredt a társadalmi evolúcióban. A túlzások persze azonnal jelentkeztek, gondoljunk csak az úgynevezett nagy francia forradalomra, amikor a jogosnak tekinthető társadalmi evolúció nevében ezreket és ezreket mészároltak le, pusztították el a múlt anyagi értékeit a „felvilágosodás” jegyében.

A liberalizmus ideológiájának szellemében megjelent annak gazdasági formációja (oda-vissza hatással), a szabadversenyos kapitalizmus, amely mára szélsőséges formát öltött. Ismertek azok a kimutatások, amelyek szerint szinte az egy kezünkön megszámolható kevesek birtokába került a javak akkora mennyisége, mint amennyi az összes többinek jut.

A liberalizmus „vallása” központi gondolatává tette a szabadságot. Annak felismerése nem volt különösebben nehéz, hogy az ember nem teljesen szabad, tehát önmaga felsőbbrendű emberét, abszolút emberét, isten-emberét és ezzel együttjáróan erkölcs-abszolútumát nem nyerheti el minden további nélkül önmagától. A rossz vitathatatlanul jelen van. Mi hát a teendő?

Megszabadulni az emberben lévő rossztól, s ezáltal istenné válni. Az új ideológia azt hirdette (azt hirdeti ma is), hogy a rossz az emberben olyan balaszt (ki tudja, talán a nevelés, a szexuális ösztönelfojtás okozza – gondoljunk a liberálisok által felkarolt freudi elméletre), amelytől a szabadságra töréssel meg lehet szabadulni. Minél nagyobb individuális szabadság, annál nagyobb szabadulás. S a szabadság, a még több szabadság célja önmaga a szabadság. Nem más ez, mint üdvtörténeti igényű követelés.

Közben jelentkezett egy másik ember-isten nézetrendszer – kétségtelenül valós társadalmi, éppenséggel kapitalista tapasztalatokra támaszkodva és azokra hivatkozva –, amely ugyancsak az abszolút embert hirdette, s az előzőekben vázolt eszméhez hasonlóan ez is üdvösséget ígért. Az individualizmussal szemben a kollektívizmusból vélte megtalálni az üdvösségre vezető utat.

Csak hogy itt is akadályt jelentett a történelemben felismerhető rossz. Ennek kiküszöbölésére meghirdette, hogy az ember ugyan jó, abszolút jóra képes, ebben azonban gátolja az emberek közötti viszonyban megjelenő rossz. Tehát a rossz természete nem a személyiségen belül, hanem azon kívül, a fennálló társadalmi állapotokban keresendő. Ezzel megszületett az osztályharcos személet elméleti megalapozása. Amennyiben megszüntetik a rossz viszonyokat (eltörlik a múltat, kiiktatják, likvidálják mindazokat, akiket a rossz viszonyokért felelősnek tartanak), máris megszületik a végtelen szabadság, s ennek birtokában egyszor és mindenkorra üdvözülni az ember. (Az üdvözülés

„fokozatait” ismerjük: a munkásosztály, a vele szövetséges haladó értelmiség és a dolgozó parasztság).

Mindkét ember-isteni irányzat (amely megszületése után azonnal ádáz ellenségként állt szemben egymással, halkán megjegyezve, ezzel nemhogy kiiktatva, hanem még inkább növelve a rosszat) a filozófiai, ideológiai, gazdaságtelméleti lépcsők után politikailag is artikulálódott.

1990 táján nem történt más Európában, közelebbről a közép-európai térségben, mint hogy ez a két ember-isten ikeráramlat – hiszen azonos forrásból indultak ki és táplálkoznak ma is – összeölekezett. Egyik sem oltotta ki a másikat. A felszínen a kollektivista politikai rend megbukott, de totális világszemléletre és emberek fölötti uralomra igényt tartó ideológiájának legitimitása ezzel csak erősödött. Az individualizmus – a hétköznapi érték szintjén: az önzés – megváltó mezében, a szabadságot és még több szabadságot hirdető eszme nevében hajtja Európa a fejét a bankadós-rabszolgaság jármába.

Ahhoz, hogy a rabszolgák fölötti uralmat mind teljesebbé, mind biztonságosabbá lehessen tenni, szükséges az embert még inkább egydimenzióssá – kiszolgáltatottá, manipulálhatóvá – tenni. Ez jelenik meg a fényes, de talmi csillogású díszletek között fogyasztói véglényállapotba sodort ember sorsában. A munka hőstét felváltotta a fogyasztás hőse. Az ember értékét az általa elfogyasztottak, birtokoltak mennyisége határozza meg.

Az egydimenziós, manipulálható, okos-állat ember „előállításához” két dologtól mindenképpen meg kellett fosztani a személyiséget: önállóságától és függetlenségétől, autonómiájától és szuverenitásától. Ezek kiiktatásával megszűnik az identitása, illetve mindenféle tömőeszközökkel (anyagi, média- és reklámfogyasztással) uniformizált rabszolga-identitást erőltetnek rá, s közben elhitetik vele, hogy ez szolgálja egyre nagyobb szabadságát, végső soron üdvösségét. Egy ponton – és ezt szükséges hangsúlyozni – az ember a gépezetben már önmaga húzza saját magára és fonja egyre szorosabbra magán – vidáman és dalolva – a kényszerzubbonyt.

Ebben a folyamatban, a kívülről erőltetett és önkéntesen vállalt talajvesztés vertikális módszerei között feltűnik a nemzeti hagyományok, a nemzeti önazonosság felszámolása (amely részben kívülről erőltetett, részben önként vállalt, sőt önként szorgalmazott, a megnyomorított ember nyomorúságából következő reakciójaként). És itt jutottunk el témánk közelebbi meghatározásához: a magyar és egyéni önazonosság, identitás kérdéséhez.

Nézzük meg – skiccszerűen csak –, vajon a fentebb vázoltakkal kimerítettük-e az emberi lehetőségeket? Nem ismerhetünk-e fel másféle utat?

Ma már aligha akad – legalább alkalmanként – gondolkodó ember, aki ne látná be, hogy óriási demográfiai és spirituális vákuum alakult ki Európában. Az Európai Unióban egyetlen olyan állam sincs, amelynek népessége képes lenne saját magát reprodukálni. Az önreprodukció hiánya elsősorban nem gazdasági természetű okokra vezethető vissza, az életerő gyöngülésének jele. A fiatalok ódzkodnak, sőt riadtan menekülnek a házassági és gyermekvállalási elköteleződéstől. Miközben kábítószeres vonzeróval kötődnek az önazonosságot felszámoló adórszolgálatokhoz. A rab egy idő után elkezdni szeretni rabtartóit.

A szellemi-lélekkel rendelkező ember – és ezzel a kifejezéssel: szellemi-lélek – máris az eddigiektől különböző emberképet rajzoltunk fel; nem az

egydimenziókat, hanem annak a szellemi-lélekkel rendelkező, kiteljesedett embernek a képét, aki nemcsak fogékony a transzcendensre, hanem belátja azt is – esze és hite segítségével (fides et ratio) –, hogy az önmaga felett álló valóság, amely az igazságot hordozza, személyes valóság. S ennek a valóságnak ő maga is részese, tehát nem a világba vetett, árva lény, aki tébolyodottan kóvályog és tévelyedetten remél, mint Beckett nyomorult lényei, „hősei”.

A kereszténység szerint a világ nem magától létezik (semmiből nem jön létre valami), hanem a Teremtő alkotta, akinek nagyszerű természete (bölcssége, szépsége) az ember minden gyarlósága és bűne ellenére tükröződik természetében és a világ más valóságában. Ebben az objektív rendben kellő önbizalommal tekinthet körbe az ember. Van biztos törvénye, van határozott célja, és a törvény, valamint a cél saját érdekét szolgálja. Ez pedig nem más, mint az üdvözülése. De mennyire más üdvözülés-ígéret ez, mint a korábbiak. Nemcsak azért, mert nem találunk benne hamisságot, hanem azért is, mert a szellemi-lélekkel rendelkező embernek – istenképisége következtében – téridőn túlmutató, de érte a téridőben tenni szükséges, reális, teljes önkibontakoztató programot kínál.

Isten az embert történelmi és társas lénynek alkotta. Nem szorul (talán nem szorul) különösebb magyarázatra, hogy életünket nem önmagunktól kapjuk. Születésünk eszközökai – ezzel a kifejezéssel élve, kéretik nem félreérteni – a szülők, végső oka azonban a Teremtő. (Érdemes egyébként megfigyelni, hogy a közbeszédben előforduló érvelésben olykor micsoda nagyvonalúsággal cserélik föl az eszközöket a végső okkal, vagy hagyják el az egyiket, gátolva a szellemi-lelki továbbhaladást, vagy legalábbis mozgáskorlátozást idézve elő ezzel.)

Mindenki valamely közösségbe születik bele, és ennek a közösségnek a révén sajátítja el nyelvét. A magyar nyelv őseink személyén, az ő történetükön, kultúrájukon keresztül jut el hozzánk, az a nyelv, amelyen gondolkodunk. A társadalmi-történelmi szövetek tehát természetünkhöz tartozik, s mindez eleve benne van a világban, a Teremtő által lehetőségként kódolva. Ennek a szövetnek – múlt, hagyomány, ősök, táj és a többi –, éppen azért, mert a Teremtőtől az ember érdekében adatott, értéke van. Nem pillanatnyi, nem viszonylagos, s ebből következően óvni kell.

A konzervatív gondolati és erkölcsi magatartás jól artikulálja ezt. A konzervatív a szó eredeti jelentéséből következően (conservo – megvéd, őriz) olyan világrendet valló személy vagy/és közösség, akinek/amelynek elvei, gondolkodása, szemlélete, egyáltalán magatartása, habitusa a nemzet történelmileg kialakult, ezáltal megszokott, az egész közösségre érvényes értékrendjét hordozza. Tehát megőrizni. Ám ez nem elég.

Az őrzők felelőssége a továbbadás. Ezért az ilyenek tradicionalisták. Ismét csak a szó eredeti jelentését tekintve (trado – átadni) máris nyilvánvaló, a tradíció – anyagi kultúrában is megjelenő – szellemi alkotások összessége, amelyet egy közösség a magáénak vall, nemcsak őrzi, hanem tovább is adja a későbbi nemzedékeknek.

Ebből a gondolatból kiindulva aligha elfogadható az a fajta – negatív – globalizációs folyamat, amely a nemzetek, az anyanyelvek megszüntetését hirdeti, ez ugyanis ellentétes az emberi természettel. Akik ezt szorgalmazzák, valami

nagyon fontosat el szeretnének pusztítani az emberiség lényegéből, azért, hogy elsősorban gazdasági céljaikat korlátlanul megvalósíthassák.

Nem feledkezhetünk meg azonban a történelmi idő dinamikájáról. A nemzetre vonatkozó megállapítások, a nemzetben való létezés nem tekinthető időtlennek. A mai politikai nemzetállam-eszmény alig kétszáz éves múltra tekint vissza. Korábban a megtartó közösséghez tartozást másféle tudat- és érzelmi tartalommal élték meg az emberek, s amikor a jelenben hangoztatjuk a nemzet, a nemzeti nyelv és hagyományok, a nemzetben megvalósuló önazonosság fontosságát és értékét, ez korántsem jelent rivalizálást, még kevésbé szembenállást másokkal, sőt, éppen ellenkezőleg, a megbecsülést erősíti velük szemben. Csak aki önmaga egészséges önérzettel él, az tartja tiszteletben mások önérzetét.

Egyéb vonatkozásban pedig nem kizárt, hogy a későbbi történelmi időben – gondolhatunk száz, akár ezer évekre – az ember másféle identitással, az akkori korok valóságának, de mindenkor a Teremtő szándékának megfelelően élje meg szellemi-lelki, érzelmi önmagát.

Mely szintereken nyilvánul meg az értékek őrzése és továbbadása, amelyek ki vannak téve az említett ideológiák támadásának (ami abból a szempontból „érthető”, hogy a maguk álisteneit kívánják a Teremtő helyébe erőltetni)?

Elsősorban Isten tagadása (ma már nem is a tagadás a jellemző, hanem a közömbösség, a teljes negligálás) és a vallás terén. Amikor pedig egyszerűen belátható – hacsak nem kizárólag pillanat-felszínen él az ember –, hogy minden civilizáció központi magját a vallási meggyőződés és a vallási élet adja. Olyan gyökérszövet ez, amelyből kiindulva az ember – teljes távlatában – tudja, miért létezik, milyen irányba kell haladnia és hogyan kell élnie.

A támadás másik célpontja a család. Azoknak a szálaknak az elvágása, amelyek szeretteinkhez kötnek. Így már érthető, hogy a legideálisabb fogyasztó az egyedülálló, a talajtalan szingli, a legkönnyebben manipulálható ember. Nem véletlen, hogy a negatív globalizáció hívei ezt a típust eszményítik az önmegvalósítás hangoztatásával.

A nemzetet, a nemzeti sajátosságokat – nyelvével, kultúrájával, múltjával, az anyafölddel – ugyancsak dühödten támadják. Idejétmúltnak, korszerűtlennek nevezik, a hozzájuk ragaszkodókat provinciálisnak, műveletlennek tartják.

Az önazonosság megélésében fontos szerepet játszik maga a fizikai értelemben vett föld. Talán ismert a mondás, miszerint az utolsó magyar nemesek a magyar parasztok voltak, akik saját földjükön gazdálkodtak, saját maguk urai voltak, ennek következtében nem lehetett őket egykönnyen eltéríteni meggyőződésüktől. Az ilyen embereket aligha lehetett manipulálni, ezért kellett a földet kihúzni a lábuk alól.

A negatív globalizáció törtetői halálos ellenségüknek tekintenek minden olyan közösséget, amelynek keretében az emberek együtt álmodják, együtt tervezik a jövőjüket.

Az őrzés és a továbbadás a szabadság fogalmának helyes értelmezését vonja maga után. A szabadság nem statikus állapot, amelyet valaha megszerettek az előttünk járók, s a jelenben élők kényelmesen birtokolhatnak. Minden nemzedéknek meg kell fizetnie a szabadság árát. Annak az árát, hogy a nemzeteknek, a kultúráknak joguk van a továbbéléshez. Mindenkinek természetből

adott joga az önmaga lényegének megfelelő, lényétől elválaszthatatlanul viselt, megélt és ápolt identitástudat.

.....

Az elmondottak után aligha kell különösebben ízlelgetnem a kérdést: mit jelent számomra itt és most a magyar identitás tudata? Biztonságot, békét és bizonyosságot. Harmóniát és megelégedettséget. Szépséget és poézist. Ki nem fogyó ízt a szájamból, szememnek, fülemnek, orromnak megelégedést nyújtó élményt. Lényemmel azonos viseletet. Ehhez a lényemmel azonos viselethez hozzátartozik – nem különválaszthatóan, arányaiban nem definiálhatóan, egymással szemben nem kijátszhatóan – a svájci-német és bécsi, ha nyelvben már nem is, de az álmomban, nappali álmomban létező identitás. Identitás? Mindkettőt szívesebben említem szerető ölelésnek; gazdag vagyok az ő bennem fonódásukban, s ezzel a gazdagsággal szeretnék másokat is ölelni.

Entz Géza

Szabadságunk belső feltételeinek megteremtése

Önazonosságunk kialakulása azzal kezdődik, hogy magunkról beszélve áttérünk harmadik személyből első személyre. Az öntudatra ébredt személyiség identitását formáló legszélesebb értelemben vett kulturális rétegek, benne a nemzethez való tartozás tudati dimenzióival, ezután kezdenek ráakodni. Utóbbinak tiszta példái mindig a nemzetként felfogott közösség iránti *felelősségvállaláshoz* kapcsolódtak. A feltett kérdésekre választ keresve tehát vessünk egy pillantást a magyar nemzetfogalom alakulására. A középkori kezdetek az akkor Európát jelentő keresztény világgal való közösséghez kapcsolódnak. A rendiség kialakulásával egészen a polgári átalakulás napirendre kerüléséig a rendi értelemben vett nemesi nemzet volt az igazodási pont, Erdélyben pl. erre épült a magyar, a szász és a székely 'nemzet' uniója a 15. század közepén. A nemzeti identitás minden mai nehézségében, amit a kapott kérdések is sugallnak, alighanem alapvető szerepe volt a magyar polgári fejlődés töredezettségének és az elmúlt jó száz évben ezzel együtt, a világhatalmi tényezők számunkra rendre kedvezőtlen drámai fordulatainak.

Mire gondolok?

A reformkor szellemi és politikai küzdelmei 1848-ban elvezettek a jobbagyfelszabadításhoz és ezzel a parasztságot beemelték az addig csak nemesembert magában foglaló nemzet sáncaiba. Ez a döntő változás a forradalom polgári berendezkedést kiépítő egyéb és a Habsburg-abszolutizmus által is fenntartott eredményeivel együtt Magyarországot hatalmas lendülettel indította el a kapitalista fejlődés és széles körű modernizáció útján. A mai bajok egyik forrását éppen ebben a folyamatban ismerhetjük fel, ugyanis nem volt elég

történeti idő arra, hogy a rendkívül dinamikus átalakulás által megteremtett két új osztály, a tőkésék és az ipari munkásság a nemzetbe szervesen integrálódhasson. Az ország agrárius jellege a kapitalizmus térnyerése ellenére is tartósan fennmaradt, és ez nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a „nemzeti” gondolkodásban is hosszú időre konzerválódtak az egyre anakronisztikusabb rendies vonások. A tőkés fejlődés hazai élenjárói jelentős részben a zsidóság köréből kerültek ki, legfelső rétegük nem véletlenül igyekezett külsőségekben és persze címekben is – gondoljunk csak a bárósításokra – a régi nemesi osztály stílusához és elvárásaihoz igazodni. Mindez azonban a közgondolkodás jelentős részében nem változtatott a zsidósággal, sőt a kapitalizmussal szembeni fenntartásokon, mint ahogy a munkásság jogaiért megindult küzdelmek is kívül maradtak a nemzeti gondolkodás horizontján. Egy ilyen konstrukcióban a társadalmi szereplők könnyen fordíthatóak radikálisan egymással szembe, és nehezen alakul ki, ha egyáltalán, az egy nemzet sikeressége szempontjából alapvető jelentőségű jó kompromisszumok kultúrája. Válságos időkben ilyenkor a polgári józanság helyett a bűnbakképzés önsorsrontó logikája kerül előtérbe. A válság tényezői pedig az egész dualista korszakban ott voltak a „békebeli béke” valóban káprázatos eredményei, de egyre jobban kiüresedő, csillogó díszletei mögött. A probléma geopolitikai oldala: a polgári magyar állam ugyan létrejött, de nemzeti függetlenség híján integritásának fennmaradása összefonódott a dinasztikus alapon szervezett Habsburg Birodalommal. Utóbbinak kilátásai pedig éppen akkor fordultak rosszabbra, majd váltak alig másfél generációt követően reménytelenné, amikor Magyarországra a soha nem látott gazdasági prosperitás korszaka köszöntött.

A rendi karakterét őrző magyar nemzeteszme a kor másik közismert, Magyarországot léteben veszélyeztető kihívására sem adhatott sikeres választ. Ez pedig, az ország lakosságának felét kitevő nem magyarok, hatalmi taktikából, Bécsből is, majd a 19. század vége felé egyre inkább a külföldi közvélemény által is támogatott nemzeti emancipációs törekvései. Ennek kezelésére a Magyar Királyság valamilyen föderalizációja lehetett volna talán megoldás, ezt a gondolatot egy ma Romániában igen olvasott történész, Lucian Boia is felveti, azonban a dualista magyar politikában, mint tudjuk, a felmerült tervezetek ellenére, mindvégig idegen maradt.

Így jutottunk oda, hogy amikor Magyarország elnyerte állami függetlenségét, az nemzeti katasztrófával kapcsolódott össze. Ritkán figyelemre méltatott súlyos ellentmondás!

Trianon addigi történelmünk egyik lelki és politikai mélypontját jelentette, a területek és nemzetrészek elvesztésén túl az állam és gazdaság teljesen új alapokra helyezett megszervezésének feladatát is jelentette, mégpedig előbb ellenséges, majd náci német nyomás alá került nemzetközi környezetben, példátlan világgazdasági válság csaknem fél évtizedével súlyosbítva. Ennek ellenére a két világháború közti időszak egészét tekintve Magyarország versenypozíciója a dualizmus idején elért színvonalhoz képest végül is nem romlott, ami kiemelkedő teljesítmény. A szép eredmények mellett azonban az egész korszak súlyos tehertétele maradt társadalmi, politikai és szellemi tekintetben a nagybirtokrendszer érintetlensége és a közgondolkodásnak a dualizmus korába visszanyúló súlyos torzulása. Ennek meg- és feloldására az újabb vesztes

világháború után kerülhetett sor, amikor szabad választások eredményeként az addigi rendszer politikai ellenzéke, a Kisgazda Párt és szövetségesei kaptak mandátumot arra, hogy egy társadalmi és politikai tekintetben is korszerű Magyarország létrehozására irányuló, a történelmi tanulságokkal számot vető és a megelőző évtizedekben már sok tekintetben kiérlelt programjukat megvalósíthassák.

A világhatalmi tényezők azonban ismét közbeszóltak, a német megszállók elűzése és a béke beköszönte nem válhatott felemelő nemzeti élménnyé, mert ezzel együtt, Szekfű Gyula magánkörben elhangzott egykorú értékelése szerint, egy „újabb török hódoltság” korszaka köszöntött be. Ezért aztán a földosztás sem válhatott egy erős, családi gazdaságokra épülő, a népi írók vízióiban megfogalmazott, a KALOT által meghonosított skandináv népfőiskolai rendszer által a gyakorlatban is támogatott, új Magyarország alapjává, mert ehelyett hamarosan jött a bolsevik kollektivizálás és a mindent átfogó brutális társadalommérnökség.

Az eredmény: 1990-ben egy fizetési válság szélére sodródott, tőkeszegény, széles keresztmetszetben értékválságban szenvedő, irányát vesztett, a tulajdontól rendszerszinten megfosztott, ezért jobb híján csak magának kaparó, felelősségvállalást és a közös cselekvés előnyeit alig ismerő, önszerveződésre képtelen társadalom, amely egyik napról a másikra szabaddá vált a külső elnyomástól, de amely, ugyancsak jobb híján, minden problémájára az éppen felül lévőktől várta a megoldást.

Milyen nemzeti identitásról beszélhetünk tehát, ha a harminc évvel ezelőtti status quóra tekintünk vissza?

Persze más volt ez az ebben az időben már aktívan politizálóknak nagyon szűk körénél, és más a csendes, vagy inkább még hallgató többségnél, akikkel mindez inkább csak megtörtént. A kultúra számos egyetemes és sajátosan nemzeti eleme a szovjet korszakban sokféle okból, a magas intézményi szinten még fennmaradt, és minden korlátozás ellenére, a szellemi élet számos területén nem szakadt ki teljesen a világ kortárs folyamataiból. A bizonyos tekintetben védettséget is nyújtó mesterséges bezártság megszűnésével, a mammon kísértései, a négyéves ciklusok politikai csőllátása és a ránk szakadt globalizáció agresszív romboló erőivel szembeni társadalmi immunhiány következtében azonban ez is szemünk láttára válik az enyészet martalékává.

A kérdésre tehát, hogy „mit jelenthet itt és most a nemzeti identitás tudata”, egyszerű válasz nem adható, mert fel kellene mérni összefoglalóan a polgári Magyarország ügyének továbbra is előttünk tornyosuló és makacsul sokasodó feladatait. Felelősségünket és feladatainkat ebben a körben találhatjuk meg. Általánosan formulázva ezt úgy fejezhetnénk ki, hogy a három évtizeddel ezelőtt elnyert és máig fennálló szabadságunk külső feltételeit saját működési körében ki-ki arra kell használnia, hogy *kiépülhessenek szabadságunk belső feltételei* is.